

Női és férfi kéz a betegellátás szolgálatában – ápolástörténeti kitekintés

Female and male hands serving the patient care – a nursing history overview

Szabó Roland Gergő BSc hallgató, ápolás és betegellátás alapszak

Szegedi Tudományegyetem Egészségtudományi és Szociális Képzési Kar

szabo.roland.gergo@med.u-szeged.hu

Domonkos Norbert PhD hallgató, egyetemi tanársegéd

Semmelweis Egyetem Doktori Iskola

domonkos.norbert@semmelweis-univ.hu; domonkos.norbert@szte.hu

Initially submitted September 20, 2023; accepted for publication October 19, 2023

Abstract

Most of the studies referring to the past of nursing focus on the modern era and are based on the reforming work of Florence Nightingale, - the Mother of Nursing. While looking back to the history of nursing, it can be said that it was concerned pre-eminently as a female profession. Nowadays, patient care is clearly dominated by women with one out of ten male proportion. At the same time, it is important to note that throughout the history there were not exclusively females who represented nursing and care of patients. This study aims to present the role of women and men in nursing through historic ages.

Kulcsszavak

ápolás történelem, férfiápolók, betegellátás, szerzetesrendek

Keywords

nursing history, male nurses, patient care, monastic orders

Bevezetés

Az ápolás egyidős az emberiség létezésével, ennél fogva alapjai mélyen gyökereznek történelmünkben. A társadalomfejlődéssel párhuzamosan ismeretanyaga folyamatosan bővült és jelentős mérföldköveinek tükrében vált mára önálló tudománnyá. Az első írásos feljegyzések az Ókorból származnak, és egészen Kr.e. 250-ig Indiába vezetnek vissza, ugyanis itt nyílt meg az első ápoló iskola. Az idő múlásával, a történelmi korok váltakozásával az ápolás és betegellátás óriási változásokon ment keresztül.¹

A korai társadalmakra visszatekintve a kutatók úgy vélekednek, hogy az ápolás csupán a nők feladata volt, hiszen a gondviselés hozzájuk természetesen illő szerep. Az idő múlásával homályba merülnek a korai évek. Kevés információ áll rendelkezésre az 1850-es időszak előtti ápolási gyakorlatról. Források támasztják alá, hogy valójában mindig is jelen voltak a

---

¹ Evans, J. (2004). Men nurses: a historical and feminist perspective. *Journal of Advanced Nursing*, 47 (3), 321–328.

férfiak a szakmában, ugyanakkor a kapcsolatuk az ápolással a XIX. század közepén véget ért, miután a professzionalizálódás során az ápolás és betegellátás idealizált női tulajdonságokkal lett konnotálva.²

A kétezres évektől kezdve a munkaerőhiány ellensúlyozása érdekében megfigyelhető egyfajta szakmai tudatosság kiépülése az ápolás területén, így nagyobb számban kezdtek el megjeleni férfi hallgatók is a területen. Azonban még napjainkban is megfigyelhető a női többség a segítő szakmában. A legtöbb fejlett országban az ápolók körülbelül 10 százaléka férfi. Az Uniós államokban ez a szám 2 és 14 százalék között mozog. A keleti országokban pl. Tajvanban a férfiápolók aránya ritkán haladja meg az 1,5 százalékot.^{3,4} Az Országos Kórházi Főigazgatóság által szolgáltatott adatok szerint Magyarországon az ápolók nem szerinti megoszlása 2023. februárjában a következő: az egészségügyi dolgozók működési nyilvántartása alapján az alapnyilvántartásban 125 327 fő-t számláltak, ennek mindösszesen 10,35 százaléka férfi. A működési nyilvántartásba bejegyzett, azaz a végzettséggel aktívan dolgozó személy 56 865 fő, amelynek 12,24 százaléka férfi (1. táblázat). Így a hazai adatok megegyeznek a nyugati arányokkal, hiszen Magyarországon is közel 10 százalékos a férfiak pályán belüli reprezentációja.

Nem	Alapnyilvántartás		Működési nyilvántartás	
	Létszám (fő)	Arány	Létszám (fő)	Arány
Férfi	12973	10,35 %	6958	12,24 %
Nő	112354	89,65 %	49907	87,76 %
Összesen	125327	100 %	56865	100 %

1. táblázat Az ápolók nem szerinti megoszlása Magyarországon 2023. februárjában az Országos Kórházi Főigazgatóság adatai alapján

Jelen tanulmány célja a nemek szerepének bemutatása az ápolás fejlődése mentén, rámutatva arra, hogy mindkét nemnek helye és századokra visszanyúló történelme van a hivatás gyakorlásában. Az ápolás küzdelmes, ugyanakkor gazdag múlttal rendelkezik, amelynek ismerete elengedhetetlen a szakma önbecsüléséhez és az ápolás színvonalának emeléséhez.

Ápolás az Ókor idején

A gondoskodás és törődés mindig is egy fontos alapszükséglet volt a társadalmunkban. Az ősi és ókori ápolásról szóló irodalom nagyrésztét felemésztette az orvostudomány, hiszen a korabeli gyógyító munkásság volna az, amit ma ápolásnak nevezhetnénk.⁵ Nehéz definiálni

² O'Lynn, C. & Tranbarger, R. (2007). *Men in Nursing History, Challenges and Opportunities*. New York: Springer Publishing Company.

³ Azadi, A., Valizadeh, L., Zamanzadeh, V., O'Connor, T., Negarandeh, R. & Taghinejad, H. (2016). Maintaining Equilibrium: Socialization and Gendered Identities of Iranian Male Nurses. *The Journal of Men's Studies*, 25 (3), 223–244.

⁴ Yang, C.-I., Yu, H.-Y., Chin, Y.-F. & Lee, L.-H. (2017). There is nothing wrong with being a nurse: The experiences of male nursing students in Taiwan. *Japan Journal of Nursing Science*, 14 (4), 332–340.

⁵ Christensen, M. (2017). Men in nursing: The early years. *Journal of Nursing Education and Practice*, 7 (5), 94.

azt, hogy a régi időkben ki volt az ápoló, és ki nem számított annak.⁶ Az első ismert dokumentumok, amelyek az ápolást hivatásként említik Kr.e. 300-ban születtek. A férfi ápolóról a legkorábbi feljegyzett adatok Kr.e. 250-ből származnak, amikor megnyílt Indiában az első ápoló iskola, túlnyomórészt férfi hallgatók számára.⁷ A nők nem számítottak elég tisztának ahhoz, hogy itt tanulmányokat folytathassanak. Az ókori Indiában azt vallották, hogy a betegség megelőzése jóval fontosabb, mint maga a gyógyítás, és a megfelelő higiénia és a masszázs a kulcs a betegségek elkerüléséhez. Asóka király (Kr.e. 304- Kr.e. 232) szigorú irányelveket követelt meg a Maurja Birodalom kórházaiban, ahol elsősorban csak férfiak töltötték be az ápoló szerepét. A Charkara-Samshita alapján az ápolóknak intelligensnek, hűségesnek kellett lenniük, illetve ismerniük kellett a test és az elme közötti kapcsolatot. Az iskolában a férfiak megtanulták a főzést, az ágy megvetését, a masszázst, a fürdők készítését, a fizioterápiát, a betegek ápolását és azt, hogy hogyan engedelmessé tegyék az orvosokat.⁸ Az orvoslás, a gyógyítás és ezzel együtt az ápolás ugyanakkor már jóval korábban, az ókori Egyiptomban is jelen volt. A történelem az egyik legkorábbi és leghosszabb ideig fennálló civilizációjának tekinti az Egyiptomi kultúrát, amely már Kr.e. 3100-tól kezdődően létezett. Az akkori egyiptomiak életében átfedésben volt a vallás, a mágia, a természetfeletti események és a mindennapi élet, és mindezen tényezők megjelentek a különféle betegségek értelmezésében és kezelésében. Az ókori Egyiptomban a testi és lelki betegségek gyógyításáért a korabeli orvosok vagy gyógyítók feleltek, akik általában papok voltak. A gyógyító tevékenységet azonban nem tudták volna egyedül kivitelezni, így szükségük volt segítőkre (asszisztensre, ápolókra). Egyes források alapján férfi és nő egyaránt betölthette ezt a szerepet. Más leírások azt támasztják alá, hogy a nő szerepe a családon belülre korlátozódott, így csak férfiak lehettek asszisztensek, akiknek a feladatköre a betegek etetésére, a különféle segédeszközök előállítására és az egészségügyi paraméterek mérésére terjedt ki. A korabeli ápolók társadalmi rangját az határozta meg, hogy kiket szolgálták, tehát az, hogy az általuk ápoló egyén milyen társadalmi rétegből származott. A királyi családnál dolgozó ápolókat nagy becsben tartották, gyakran családtagok közül kerültek ki, a temetkezés során saját szobrot is emeltek számukra. Ezt támasztja alá az 1996-ban feltárt sziklasír Szakkarában (Gíza tartomány), ahol Maiara (1. ábra), Tutankhamon (Kr.e. 1342 körül-Kr.e. 1324) ápolónőjének sírja található. Ugyanakkor nem minden korabeli ápoló volt ilyen magas társadalmi szinten, hiszen legtöbbjük peremhelyzetű családból származott. Őket gyakran rabszolgaként kényszerítették munkára, és pl. a tejüket kellett adni az általuk gondozott gyermek számára. Ők voltak az úgynevezett „szoptatós dajkák/nővérek”. Ugyanakkor, ezek a

⁶ O'Lynn, C. & Tranbarger, R. (2007). *Men in Nursing History, Challenges and Opportunities*. New York: Springer Publishing Company.

⁷ Christensen, M. (2017). Men in nursing: The early years. *Journal of Nursing Education and Practice*, 7 (5), 94.

⁸ O'Lynn, C. & Tranbarger, R. (2007). *Men in Nursing History, Challenges and Opportunities*. New York: Springer Publishing Company.

nők óriási szerepet játszottak a csecsemőhalandóság csökkentésében, hiszen tejükkel táplálták, erősítették az elárvult, beteg csecsemőket.⁹

1. ábra Műalkotás Tutanhamon ápolónőjének 1996-ban felfedezett sírjában

Az ókori Görögországban uralkodó ideológia az volt, hogy a nőknek nem szabad szakmát gyakorolniuk, így ápolási tevékenységük a ház falain belül rekedt.¹⁰ Az ókori görög Hippokratészi korszakban (Kr.e. 460 –Kr.e. 377 körül) orvosok felügyelete mellett képeztek ki férfiakat az ápolásra. A történészek mégis azt sugallják, hogy az ápolás a görög nők feladata volt, hiszen a férfiak csak segítettek az orvosoknak, míg otthon a nők végezték el az általános jellegű ápolást. A férfi ápolók szerepe azonban még a mai napig sem tisztázott, feltételezések szerint a mai ambuláns ellátás során nyújtott ápolói munkavégzéshez hasonló szerepük lehetett akkoriban.¹¹

A római civilizáció óriási lépéseket tett meg a közegészségügy fejlődése területén.¹² Kr.u. III. században a Római-Birodalom befolyása alatt álló összes városban volt valamiféle kórház-szerű létesítmény.¹³ Az ókori Rómában a sebesült katonákat sátrakban vagy erre a célra kialakított építményekben ápolták idős nők és férfiak. Később katonai kórházakat, úgynevezett „valetudinariákat” hoztak létre, ahol férfiakat alkalmaztak, akiknek „nosocomi”

⁹ Elhabashy, S. & M. Abdelgawad, E. (2019). The History of Nursing Profession in Ancient Egyptian society. *International Journal of Africa Nursing Sciences*. 11, 100174.

¹⁰ Theofanidis, D. & Sapountzi-Krepia, D. (2015). Nursing and Caring: An Historical Overview from Ancient Greek Tradition to Modern Times. *International Journal of Caring Sciences*. 8(3).

¹¹ O'Lynn, C. & Tranbarger, R. (2007). *Men in Nursing History, Challenges and Opportunities*. New York: Springer Publishing Company.

¹² Theofanidis, D. & Sapountzi-Krepia, D. (2015). Nursing and Caring: An Historical Overview from Ancient Greek Tradition to Modern Times. *International Journal of Caring Sciences*. 8(3).

¹³ Perkó, M., Sövényi, F., Fedineczné, V., Kis, T., Szebeni-Kovács, Gy. & Oláh, A. (2022). *Ápolástörténet. - Elhivatottságtól a hivatásig. Az ápolás, az ápolásügy és az ápolóképzés története Magyarországon*.

volt a korabeli megnevezésük.¹⁴ A kereszténység korai szakaszában sok nő is gondoskodott a betegek ellátásáról. Számos patrícius családból származó matróna adományozott pénzt, amelyet a gyógyításra fordítottak. Kr.u. 400 környékén egy római nő, Fabiola (IV. század-399), akit halála után szentté is avattak, házat emeltetett a betegek ápolására, így ő alapította meg az első közkórházat.¹⁵

Középkor hatása az ápolásra

476-ban a Római Birodalom bukását követően a vallás és a kereszténység kifejezett hatását az egészségügyben is érezni lehetett. Ez nem meglepő, hiszen a keresztény hit egyik alapmomentuma a beteg és az elesett embertársaink megsegítése.¹⁶ Az ápolás ispotályokban folyt, viszont kezdetben ezekben az intézményekben beteg zarándokok ápolását végezték. Az V-VI. századtól volt használatos a „nosokomeion” kifejezés, amely betegházat jelöl.¹⁷ Ezekben a korabeli kórházakban az ápoló szerepét a szerzetesek és az apácák töltötték be. I. Iusztinianosz bizánci császár (483-565) uralkodása idején a püspökök hatáskörébe kerültek a kórházak, és rövidesen megugrott a számuk a birodalom területén. Az uralkodó ezekben az intézményekben férfiakat alkalmazott a betegek és szegények ellátására, illetve kórházba való szállítására egyaránt. Ők voltak a „parabolanik”, és az sem kizárt, hogy ők is végeztek ápolói tevékenységet, csakúgy, mint egy mai modern háziápoló. Mivel csekély tudással rendelkeztek, így tevékenységüket gyakran nemkívánatos és veszélyes foglalkozásnak tekintették.¹⁸ A „parabolanik” negatív hírneve hamar körbejárt a birodalomban, hiszen gyakran brutálisan viselkedtek, kenőpénzt fogadtak el az általuk gondviselt betegtől, így az V. század közepén felszámolásra került a tevékenységük.¹⁹ A bizánci kórházakban fizetett laikusok dolgoztak ápolóként. A nők a kórházak női osztályain és az otthonokban szülésznőként foglalkoztak, ennek kapcsán sokaknak sikerült annyi tudásra szert tenni, hogy ha egy nő szenvedett valamilyen betegségben, akkor ez a képzett ápolónő lehetett a gyógyítója is egyaránt. A IX.- X. században a nők is és a férfiak is csatlakozhattak céhekhez a birodalomban, így bérre tehettek szert, sőt az impérium központjában, Konstantinápolyban a kórházban ugyanannyi fizetés járt a férfi és a női ápolóknak is.²⁰ A XII. század első felében, Szent László lánya, Árpádházi Szent Piroska (1088–1134) tervei alapján fejlődött ki az a

¹⁴ O'Lynn, C. & Tranbarger, R. (2007). *Men in Nursing History, Challenges and Opportunities*. New York: Springer Publishing Company.

¹⁵ Theofanidis, D. & Sapountzi-Krepia, D. (2015). Nursing and Caring: An Historical Overview from Ancient Greek Tradition to Modern Times. *International Journal of Caring Sciences*. 8(3).

¹⁶ Kapronczay, K. (1992). A magyar kórházügy fejlődése 1945-ig. *Nővér*, 5.(5) 22-43.

¹⁷ Józsa, L. (2008). A kórházi ápolás kialakulása a 11–14. századi Magyarországon. *Debreceni Szemle*, 1, 11–22.

¹⁸ O'Lynn, C. & Tranbarger, R. (2007). *Men in Nursing History, Challenges and Opportunities*. New York: Springer Publishing Company.

¹⁹ Nutting, M. A. & Dock, L. L. (1935). *A History of Nursing*. G.P. Putnam's Sons.

²⁰ O'Lynn, C. & Tranbarger, R. (2007). *Men in Nursing History, Challenges and Opportunities*. New York: Springer Publishing Company.

kórház típus, amely a mai európai kórházak elődjének tekinthető.²¹ A királylányt a Bizánci Birodalomba adták feleségül, és ott Eierné-nek nevezték el. Közreműködött a Pantokrátor monostor megtervezésében, férjétől pénzt szerzett a létesítményre, ahol 5 fekvőbetegosztály működött, amelyek a fennmaradt források alapján két belgyógyászati, és 1-1-1 szemészeti, traumatológiai és nőgyógyászati osztályai voltak. Mindegyiken két orvos, ugyanennyi felcser, azaz sebész és szintén két ápoló dolgozott. A nőgyógyászati osztályon pedig az orvosokat leszámítva csak nők dolgozhattak. A császárné egy kiemelkedő felszereltségű és felépítésű kórházat hozott létre, amely később példaként szolgált a világban.²²

Honfoglaló őseink idején a magyarságra jellemző volt, hogy rendkívül nagy ellenállóképességgel rendelkeztek, amelyet alátámaszt a sírmezőkből feltárt csontvázakon található súlyos csontsérülések és azok gyógyulásának nyoma. Anonymus krónikájában, a *Gesta Hungarorum*-ban (1200 körül) elismerő szavak találhatók az egykori magyarok szívósságára. Feltehetően mind a férfiak és mind a nők között voltak olyan személyek, akik ismerték a természet adta lehetőségeket a gyógyításhoz, sőt gondoskodtak arról is, hogy a tudást tovább adják utódaiknak.²³ Nem található adat viszont arról, hogy a honfoglaló népnek lett volna bármilyen fekvőbeteg ellátást szolgáló intézménye.²⁴ Géza fejedelem és családja 972-ben keresztelkedett meg egy Sankt Gallen-i szerzetes, Bruno révén.²⁵ A kereszténység felvételével, az új vallással a szerzetesek magukkal hozták Magyarországra egykori területére is az akkori kolostorokra jellemző gyógyító munkát és ápolást.²⁶

A középkori szerzetesrendeknek fontos szerepük volt az egészségügyi és az ápolási tevékenységek terén, hiszen ezidőben a gyógyítás a kolostorok falai között zajlott.²⁷ A szerzetesi közösségekben a férfiak és a nők vallási rendek tagjaiként nyújtottak védelmet a betegeknek, a haldoklóknak, a sebesülteknek, a csavargóknak és az elhagyatott szegényeknek egyaránt.^{28,29} Megkülönböztethetünk női és a férfi szerzetesrendeket, hiszen a betegeket csak a nemük szerint megegyező szerzetes vagy apáca gondozhatta. Az ápolás idejére a nőket és a férfiakat külön termekben helyezték el. Néhány rend nem tartotta ezt az elvet, és ott együtt gondozták a betegeket nemtől függetlenül.³⁰ A szerzetesek életét az úgynevezett regula

²¹ Józsa, L. (2008). A kórházi ápolás kialakulása a 11–14. századi Magyarországon. *Debreceni Szemle*, 1, 11–22.

²² Józsa, L. (2011). Árpád-házi királylány (Piroska 1084–1134) a Pantokrátor kolostor és intézményeinek létrehozója. *Kaleidoscope History*, 2(3), 6–16.

²³ Korbuly, Gy. (1939). *Egészségápolás, Magyar Művelődéstörténet (S. Domanovszky; 1 kiadás). Magyar Történelmi Társulat.*

²⁴ Józsa, L. (2008). A kórházi ápolás kialakulása a 11–14. századi Magyarországon. *Debreceni Szemle*, 1, 11–22.

²⁵ KSH (2015). Istennek szentelt életek - A szerzetesek éve alkalmából. *Statistikai Tükör.*

²⁶ Korbuly, Gy. (1939). *Egészségápolás, Magyar Művelődéstörténet (S. Domanovszky; 1 kiadás). Magyar Történelmi Társulat.*

²⁷ Korbuly, G. (1939). *Egészségápolás, Magyar Művelődéstörténet (S. Domanovszky; 1 kiadás). Magyar Történelmi Társulat.*

²⁸ Evans, J. (2004). Men nurses: a historical and feminist perspective. *Journal of Advanced Nursing*, 47 (3), 321–328.

²⁹ Kapronczay, K. (1992). A magyar ápolónőképzés fejlődése. *Nővér*, 5.(1) 10-20.

³⁰ Betlehem, J. & Oláh, A. (2012). Az ápolás történeti áttekintése. *Az ápolástudomány tankönyve* (31-39).

szabályozta.³¹ Szent Benedek (480 körül-543/547) a 36. regulájában beszél a beteg emberekről, amelyben ez áll: „*A betegekről kell mindenekelőtt és mindenek fölött gondoskodni, és valóban mint Krisztusnak úgy szolgáljanak nekik.*”³² A Bencés Rend kolostoraiban jöttek létre az első szerzetesi kórházak.³³

A középkorban beszélhetünk szerzetesrendek; világi, azaz polgári szervezetek és katonai lovagrendek által működtetett ápolásról.³⁴ A lovagrendek az első keresztesháborúk idején alakultak ki a szerzetesrendek mintáját alapul véve.³⁵ A XI. század elején alapított Szent János Rend ispotályokat és kastélyokat emeltetett Európa számos pontján, amelyekben kereszteslovagokat, szegényeket és betegeket gondoztak, illetve ezek szolgáltak szállásként a zarándokok számára is.³⁶ A johannitákat II. Géza király (1130-1162) hívta Magyarországra.³⁷ Ők voltak az időszak legkiemelkedőbb gyógyítórendje. Az 1100-as években a mai Magyarország területén közel 20 kolostorral és mellettük működő betegházzal rendelkeztek, sőt még gyógyszerházaik is voltak. A budai intézményük a város török uralmának kezdetén szűnt meg.³⁸ A Szent Lázár Lovagrend, a Német Lovagrend és a Templomos Lovagok Rend is ismertek a betegápolási munkavégzésükről.³⁹ A Szent Lázár Lovagrend az egyik legrégebb óta létező európai rend. Munkásságuk a leprás betegek ápolásában kiemelkedő.⁴⁰

Európában a középkor végén és reneszánsz idején virágoztak azok a férfi ápolói rendek, melyek nem fogtak fegyvert, tehát nem katonai jellegűek voltak. Ők sajnos kevesebb figyelmet kaptak a történelem során. Az 1095-ben alapított Szent Antal rend az orbánc (*erysipelas*) áldozatairól gondoskodott. E bőrbetegség sajátos tünetét ezért nevezzük ma is Szent Antal tüzeinek. A rend számtalan kórházat alapított a mai Spanyolország, Franciaország és Olaszország területén, sőt még a pápánál is ápolhattak betegeket. 1472-ben alakult az Alexiánus Testvérek vallásos rendje, akik tanulatlan kézművesek voltak, de hirdették Isten igéjét és a középkori városokban koldusokat, leprásokat és elmebetegeket gondoztak. A rend tagjai, 1656-ban újjáépítették Aachen városában a kórházukat, amely tűzvészben semmisült

³¹ KSH (2015). Istennek szentelt életek - A szerzetesek éve alkalmából. *Statistikai Tükör*.

³² Pannonhalmi Főapátság (2022). *Szent Benedek Regulája*.

³³ Perkó, M., Sövényi, F., Fedineczné, V., Kis, T., Szebeni-Kovács, Gy. & Oláh, A. (2022). *Ápolástörténet. - Elhivatottságtól a hivatásig. Az ápolás, az ápolásügy és az ápolóképzés története Magyarországon-*.

³⁴ O'Lynn, C. & Tranbarger, R. (2007). *Men in Nursing History, Challenges and Opportunities*. New York: Springer Publishing Company.

³⁵ Perkó, M., Sövényi, F., Fedineczné, V., Kis, T., Szebeni-Kovács, Gy. & Oláh, A. (2022). *Ápolástörténet. - Elhivatottságtól a hivatásig. Az ápolás, az ápolásügy és az ápolóképzés története Magyarországon-*.

³⁶ O'Lynn, C. & Tranbarger, R. (2007). *Men in Nursing History, Challenges and Opportunities*. New York: Springer Publishing Company.

³⁷ Perkó, M., Sövényi, F., Fedineczné, V., Kis, T., Szebeni-Kovács, G. & Oláh, A. (2022). *Ápolástörténet. - Elhivatottságtól a hivatásig. Az ápolás, az ápolásügy és az ápolóképzés története Magyarországon-*.

³⁸ Kapronczay, K. (1992). A magyar kórházügy fejlődése 1945-ig. *Nővér*, 5.(5) 22-43.

³⁹ Evans, J. (2004). Men nurses: a historical and feminist perspective. *Journal of Advanced Nursing*, 47 (3), 321–328.

⁴⁰ Perkó, M., Sövényi, F., Fedineczné, V., Kis, T., Szebeni-Kovács, Gy. & Oláh, A. (2022). *Ápolástörténet. - Elhivatottságtól a hivatásig. Az ápolás, az ápolásügy és az ápolóképzés története Magyarországon-*.

meg. Ez az intézmény volt az első, amely a mentális betegek gondozására specializálódott.^{41,42} Kiemelkedő férfi szerzetesrend volt még az Irgalmas Rend, amely hazánkban csak az 1650-es évet követően telepedett meg, de még a II. világháború során megsebzett katonák szakszerű gondozásában is részt vállalt.⁴³

A női szerzetesrendek tagjai az apácák és a nővérek voltak. Közülük kiemelendő, az akkoriban Margit szigeten található Domonkos-apácák zárdája, a szanitárius apácák, illetve Assisi Szent Klára nevéhez fűződő klarisszák.^{44,45} Árpád-házi Szent Erzsébet (1207-1231) személye kimagasló volt, hiszen élete során nagy odaadással ápolta a beteg és szegény embereket. 28 ágyas korabeli kórházat hozott létre, ahol ő is kivette a szerepét a betegápolásból. Később róla kapták a nevüket az Erzsébet-apácák, akik Szent Erzsébet munkássága alapján igyekeztek ápolni a szegény betegeket, illetve az idős nőket.⁴⁶ A magyar földön található ispotályok színvonala hasonló volt a nyugat-európai kórházakhoz. Szent Margit legendájából ismert, hogy a magatehetetlen páciens lepedőn mozgatták, használtak ágytálat és madártoll szálon keresztül etették a táplálkozni képtelen betegeket.⁴⁷

Az ápolás „sötét kora” az Újkor

Hazánkban a török hódoltság és a reformáció hatására a kórházügyben változások léptek fel, hiszen a budai, esztergomi, pécsi és székesfehérvári egyházi és világi betegápolási helyek megsemmisültek. Erdélyben és felvidéken az ispotályok pedig városok irányítása alá, vagy pedig protestáns kézre kerültek.⁴⁸ Mária Terézia (1717-1780) és II. József (1741-1790) idején fellendült a magyar kórházügy. 1784-ben Bécs városában II. József alapította meg az első közép-európai kórházat, amely korábban egy szegényház volt. II. József felosztotta a szerzetesrendek vagyont, amit a városi kórházakra fordított. A rendelet értelmében a sebésznek vagy orvosnak gondoskodnia kellett volna az ápolók szakszerű képzéséről, de ez nem történt meg, mindösszesen annyi volt az elvárás velük szemben, hogy tudjanak olvasni és írni, illetve erkölcsük tiszta legyen. A kórházak női kórterméiben szigorúan női, míg a férfiszobákban férfi ápolókat alkalmaztak. A férfi ápolók feladata volt a betegápoláson túl a kórház körüli fizikai munka elvégzése, illetve a bevásárlás egyaránt. Ezekre az ápolókra gyakran, mint „felvigyázóra” hivatkoznak. A Bécsi kórházban 140 felvigyázó dolgozott.^{49,50}

⁴¹ Evans, J. (2004). Men nurses: a historical and feminist perspective. *Journal of Advanced Nursing*, 47 (3), 321–328.

⁴² O'Lynn, C. & Tranbarger, R. (2007). *Men in Nursing History, Challenges and Opportunities*. New York: Springer Publishing Company.

⁴³ Perkó, M., Sövényi, F., Fedineczné, V., Kis, T., Szebeni-Kovács, Gy. & Oláh, A. (2022). *Ápolástörténet. - Elhivatottságtól a hivatásig. Az ápolás, az ápolásügy és az ápolóképzés története Magyarországon-*.

⁴⁴ Czagány, I. (1974). A budai orvosok és gyógyszerészek a feudalizmus korában. *Orvostörténeti Közlemények*, 49–69.

⁴⁵ Kapronczay, K. (1992). A magyar kórházügy fejlődése 1945-ig. *Nővér*, 5.(5) 22-43

⁴⁶ Perkó, M., Sövényi, F., Fedineczné, V., Kis, T., Szebeni-Kovács, Gy. & Oláh, A. (2022). *Ápolástörténet. - Elhivatottságtól a hivatásig. Az ápolás, az ápolásügy és az ápolóképzés története Magyarországon-*.

⁴⁷ Józsa, L. (2008). A kórházi ápolás kialakulása a 11–14. századi Magyarországon. *Debreceni Szemle*, 1, 11–22.

⁴⁸ Kapronczay, K. (1992). A magyar kórházügy fejlődése 1945-ig. *Nővér*, 5.(5) 22-43

⁴⁹ Kapronczay, K. (1992). A magyar ápolónőképzés fejlődése. *Nővér*, 5.(1) 10-20.

Az 1500-1800-as évek közötti időszakban az orvostudomány fejlődött, ellentétben az ápolástudománnyal, amely hanyatlásnak indult. Ennek egyik oka az lehetett, hogy a reformáció idején a kolostorok és szerzetesrendek felszámolásra kerültek. Sok északi országból elűzték a szerzeteseket és az apácákat, akik magukkal vitték a tapasztalatot, a tudást és az irodalmat, amely a betegápoláshoz köthető. Helyüket ismét laikusok, képzetlen és fegyelmezetlen ápolók vették át. Ez lehetett az első mérföldkő, amikor is az ápolásban szerepet játszó férfiak jelentősége a feledés homályába kezdett merülni, hiszen az írásos beszámolók száma csökkent. A férfiak befolyása az ápolásban tovább mérséklődött azzal, hogy ebben az időszakban nagy számú nő csatlakozott a vallásos élethez a katolikus országokban, akiket szinte rögtön a kórház szolgálatába állítottak, de előfordult az is, hogy belekényszerítették őket ebbe a szerepbe.^{51,52} Gyakran alacsonyabb osztályokhoz tartoztak, vagy már idősek, illetve betegek voltak más munka betöltéséhez.⁵³ Szemben ezzel -gyakran a betegek kárát adó- kórházi ellátással, 1633-ban Páli Szent Vince (1581-1660) megalapította az Irgalmas Nővérek rendjét, akik a szegényházakban és ispotályokban végezték a betegek ápolását. Az első rendfőnökük Louise De Gras (1591-1660) volt, aki létrehozta az első ápolási jellegű oktatóprogramot. Hallgatóinak gyakorlatra kellett szert tenniük a kórházi és az otthoni ellátásban egyaránt, acélból, hogy ápolói tevékenységüket elismerten végezhesék.⁵⁴

Több, nagyobb kórház is kifejezetten apácákat kért fel ápolásra. A férfiak alkotta szerzetesrendek egyrésze megszűnt, amelyet tetőzött a francia forradalom. A legtöbb vallási rend törvények útján felszámolásra került, és a szerzetesek száma szinte a nullára csökkent. Ebben az időszakban a férfiak továbbra is ápolták a harctéri kórházakban a sebesült katonákat, a sebészek és a katonarvosok munkáját segítve a hadseregben. Ezek az ápolók idős, vagy rokkant, de még munkaképes katonák voltak, akiket a helyőrség orvosai tanítottak be. Tehát férfiak dolgoztak ápolásban, olyan területeken, ahol a nők nem dolgozhattak, elősorban férfiakat és mentális betegeket ellátva. Az ipari forradalom megjelenése az 1760-as évektől kezdve számos új munka lehetőséget kínált a férfiak számára, így sokuk ekkor fordított hátat az ápolásnak.^{55, 56}

Az Újkorban az ápolás válságon ment keresztül. A XIX. század közepére minden szektora alacsony státuszú munkának bizonyult, amely nem érdemelt megbecsülést. Az ellátás fegyelmezhetetlenné és rossz minőségűvé vált számos világi kórházban. Az ápolók társadalmi megbecsülése, státusza és fizetése egyaránt zuhant. Sok ápolónő alkoholista, egykori fogoly,

⁵⁰ Betlehem, J. & Oláh, A. (2012). Az ápolás történeti áttekintése. *Az ápolástudomány tankönyve* (31-39).

⁵¹ O'Lynn, C., & Tranbarger, R. (2007). *Men in Nursing History, Challenges and Opportunities*. New York: Springer Publishing Company.

⁵² Perkó, M., Sövényi, F., Fedineczné, V., Kis, T., Szebeni-Kovács, Gy. & Oláh, A. (2022). *Ápolástörténet. - Elhivatottságtól a hivatásig. Az ápolás, az ápolástügy és az ápolóképzés története Magyarországon-*.

⁵³ Roux, G. & Halstead, J. A. (2009). *Issues and Trends in Nursing: Essential Knowledge for Today and Tomorrow*.

⁵⁴ Papp, L. (2006). Ápolás a hivatástudatból - az ápolás és orvoslás történetének összefüggésében - *Acta Sana, 1* (1), 19–25.

⁵⁵ O'Lynn, C. & Tranbarger, R. (2007). *Men in Nursing History, Challenges and Opportunities*. New York: Springer Publishing Company.

⁵⁶ Kapronczay, K. (1992). A magyar ápolónőképzés fejlődése. *Nővér, 5*(1) 10-20.

prostituált vagy erkölcsileg kifogásolt életvitelű volt.^{57, 58} Kórházi jelentések gyakran említik, hogy az ott dolgozókat szankcionálták verekedésért, trágár beszédért, lopásért vagy akár pénzbeli zsarolásért.⁵⁹ E jelenséget hűen megjeleníti Charles Dickens (1812-1870) angol író 1843-1844 között megjelent *Martin Chuzzlewit* című regényében, melyben leírja a viktoriánus korszak képzetlen, rossz magatartású és hozzá nem értő ápolónői karakterek, akik azért léptek be az ápolás területére, mert máshol nem tudtak érvényesülni.⁶⁰

Az Újkornak mégis volt egy kiemelkedő alakja, Lellisi Szent Kamill (1550-1614), akinek neve az ápoláshoz azóta is szorosan kötődik. Odaadó munkát végzett katolikus papként a szegényekért és a betegekért, így vált prominens személyé a korabeli Olaszországban.⁶¹ Fiatalon zsoldosnak állt egy olyan sereghez, amelynek feladata a törökökkel való hadakozás volt. Ancona felé utazva megbetegedett, láza lett, lábát felhorzsolta, amivel nem foglalkozott, így elfertőződött. A seb miatt nem mehetett vissza a sereghez, ezért a Szent-Jakab Kórházba ment ellátásért, hiszen pénztelen, magányos és sebzett volt. Az ápolók ebben az ispotályban is képzettség nélküliek voltak, sőt gyakran saját maguk is betegek voltak, és sokuk így akart haszonhoz és ellátáshoz jutni. Voltak köztük bűnözők is, akik itt húzták meg magukat. Kamill betegápolónak állt, azonban szerencsejáték függőként hamarosan elbocsátásra került. Visszaállt a sereghez, de a lábán nem gyógyult a seb továbbra sem, ezért visszatért a kórházba. Megváltozott, nagy odaadással és szeretettel végezte betegápolói feladatát. Latint tanult, később pappá avatták. Társai nem nézték jó szemmel, így menekülni kényszerült. Munkáját fáradhatatlanul végezte, híre ment az országban és 1591-ben XIV. Gergely (1535-1591) jóváhagyta tevékenységét. Egyre többen csatlakoztak hozzá, annak ellenére, hogy a pestis, tífusz és éhínség miatt sok betegápoló veszett oda a gondozás során.⁶² Nevéhez fűződik a Szent Kamill Rend megalapítása, amely a sebesült katonák ellátását célozta meg. Megalapították az első mentőszolgálatot, és fekete reverendájukon egy nagy vörös (posztó) keresztet viselve látták el a sérülteket.⁶³ Henry Dunant (1828-1910) 300 évvel később ezt a jelet vette át a humanitárius mozgalom, a Vöröskereszt jeleként.⁶⁴ Az ápolók és ápolónők védőszentje Szent Kamill. (2. ábra)

⁵⁷ Mackintosh, C. (1997). A historical study of men in nursing. *Journal of Advanced Nursing*, 26 (2), 232–236.

⁵⁸ O'Lynn, C. & Tranbarger, R. (2007). *Men in Nursing History, Challenges and Opportunities*. New York: Springer Publishing Company.

⁵⁹ Roux, G. & Halstead, J. A. (2009). *Issues and Trends in Nursing: Essential Knowledge for Today and Tomorrow*.

⁶⁰ Mackintosh, C. (1997). A historical study of men in nursing. *Journal of Advanced Nursing*, 26 (2), 232–236.

⁶¹ Mulkey, D. C. (2023). The History of Men in Nursing: Pioneers of the Profession. *Journal of Christian Nursing*, 40 (2), 96.

⁶² Diós, I. (1984). *A szentek élete*. Szent István Társulat.

⁶³ Mulkey, D. C. (2023). The History of Men in Nursing: Pioneers of the Profession. *Journal of Christian Nursing*, 40 (2), 96.

⁶⁴ Diós, I. (1984). *A szentek élete*. Szent István Társulat.

2. ábra Szent Kamill

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/e/e8/Saint_Camillus_de_Lellis._Colour_lithograph._Wellcome_V0031768.jpg/425px-Saint_Camillus_de_Lellis._Colour_lithograph._Wellcome_V0031768.jpg (CC-BY-4.0)

Az ápolás jelenkori változásai

Európában Theodore Fliedner (1800-1864) német evangélikus lelkész 1836-ban megalapította Kaiserswerther városában a Diakonasszia Anyaházat, amely egy kórház, illetve maga a diakonisszaház. Az létesítmény azóta is működik az egyik legnagyobb szociális és egészségügyi diakónia intézményként Németországban.⁶⁵ Ezen felül Fliedner ápolónő képző iskolát is működtetett benne.⁶⁶ A lelkész hajadon nőket kezdett toborozni diakonissza szolgálatra, akiket evangélikus ápolónőknek képeztek ki. Az ápolás történetében gyakran feledésbe merül első felesége, Friderike Fliedner (1800-1842), aki szintén hozzájárult az intézmény létrehozásához, illetve az ápolás hivatássá válásában és a női jogok megalapozásában is meghatározó szerepet töltött be. Említésre érdemes, hogy Florence Nightingale (1820-1910) is ebben az intézményben tanult.^{67, 68}

A Magyar Királyság területén is negatív képet festett a kórházi betegápolás, hiszen ott szakképzetlen és kicsapongó ápolók dolgoztak. Hazánkban a reformkorban merült fel a nők önkéntes ápolási tevékenységének gondolata, amellyel a lányok és már házas nők egészségügyi ismereteit javíthatták volna. Magyarország 4 évvel megelőzte a Florence Nightingale által vallott irányt a magyar önkéntes betegápolónői egyesülettel. Az 1848/49-es szabadságharc idején a Honvédelmi Minisztérium egészségügyi osztályát kiváltképp foglalkoztatta a betegellátás kérdése, hiszen továbbra is a régi mód volt gyakorlatban, azaz a

⁶⁵ Roux, G. & Halstead, J. A. (2009). *Issues and Trends in Nursing: Essential Knowledge for Today and Tomorrow*.

⁶⁶ Betlehem, J. & Oláh, A. (2012). Az ápolás történeti áttekintése. *Az ápolástudomány tankönyve* (31-39).

⁶⁷ Bork, D. (2002). The life story of Friederike Fliedner. *International History of Nursing Journal: IHNJ*, 7 (2), 60–67.

⁶⁸ Perkó, M., Sövényi, F., Fedineczné, V., Kis, T., Szebeni-Kovács, Gy. & Oláh, A. (2022). *Ápolástörténet. - Elhivatottságtól a hivatásig. Az ápolás, az ápolásügy és az ápolóképzés története Magyarországon-*.

sérült katonákat idős és rokkant társaik gondozták. 1849 tavaszán minden férfira szükség volt a harcban, így feleslegesnek gondolták a férfiak kórházba való vezénylését, a betegápolóhiány pedig fontos kérdéssé vált. Kossuth Lajos (1802-1894) és Flór Ferenc (1809-1871; orvos, az 1848-49-es szabadságharcban a hadügyminisztérium egészségügyi osztályának vezetője) a nők ápolásban történő alkalmazásában nagy lehetőséget láttak a probléma orvoslására. A honvédorvosi kar nem támogatta gondolatukat, sőt sokuk megkérdőjelezte a nők kórházi munkára való alkalmasságát. 1849. április 16-án Kossuth Lajos országos főápolónővé választotta hűgát, Meszlényiné Kossuth Zsuzsannát (1817-1854). A nő a kolerajárványban tett szert tapasztalatra az ellátás terén, és a tábori kórházakban fáradozott, hogy olyan modernnek számító betegápolási módszereket vezessenek be, mint például a fertőző betegek elkülönítése, vagy altatás alkalmazása műtét során. Kossuth Zsuzsanna felhívást tett közzé a nőkhöz, amelyben csatlakozásra buzdította őket, arra, hogy önként bekapcsolódjanak a tábori kórházak feladatellátásába. Megalakultak a betegápolónői egyletek. Néhány hónap eltelte alatt 72 tábori kórház létrejöttében működött közre. Kossuth Zsuzsanna teljes elfogadással viselte gondját mind a magyar, mind a sebesült orosz vagy osztrák katonáknak. Idővel a tábori kórházak tartósabban sehol sem tudtak letelepedni. Felmerültek azok a viták, amelyek azt kérdőjelezték meg, hogy valók-e a nők az ápolásba. Ennek ellenére, Kossuth Zsuzsanna munkássága megalapozta, hogy a magyar ápolás a fejlődés útjára lépjen.^{69,70}

Az ápolás elnőiesedése Florence Nightingale munkásságához köthető, hiszen ezidőben a férfiak jelenléte az ápolásban még jelentősebben alábbhagyott, mint valaha.^{71,72} A Krími háború (1853-1856) idején Jelena Pavlovna orosz nagyhercegnő (1784-1803) nőket hívott egy évnyi katonai ápolói szolgálatra. 1854-ben több nő utazott el a Krím-félszigetre, köztük Florence Nightingale. A háború során a sérülések ellátásán túl nagy hangsúlyt fektetett a lelki egészség javítására is.⁷³ Florence Nightingale a tábori kórházak halálozási mutatóját 42,7 százalékról 2,2 százalékra csökkentette ápolási feladatok bevezetésével, mint amilyen a fürdetés vagy a fertőtlenítő mosás.⁷⁴ A krími háborút követően Nightingale 1859-ben „Notes on Nursing” címmel kiadta tanait, ezzel lefektette a modern hivatásos ápolás alapjait. Az emberek elismerték munkásságát, és híre Viktória brit királynőhöz (1819-1901) is eljutott. 1860-ban Nightingale megnyitotta első ápolónőképző iskoláját London szívében, a Szent Tamás Kórházban.⁷⁵ (3. ábra) Nightingale a modern ápolás anyja, reformjaiban leírta, hogy az ápolás elsősorban a nők számára megfelelő szakma. De facto, azaz gyakorlatban megtiltotta,

⁶⁹ Kapronczay, K. (1992). A magyar ápolónőképzés fejlődése. *Nővér*, 5.(1) 10-20.

⁷⁰ Tisóczki, E. & Balogh, Z. (2022). Magyar Ápolók Napja. *Nővér*, 35 (1), 3–6.

⁷¹ Evans, J. (2004). Men nurses: a historical and feminist perspective. *Journal of Advanced Nursing*, 47 (3), 321–328.

⁷² Mackintosh, C. (1997). A historical study of men in nursing. *Journal of Advanced Nursing*, 26 (2), 232–236.

⁷³ Shetty, A. (2016). Florence Nightingale: The queen of nurses. *Archives of Medicine and Health Sciences*, 4 (1), 144.

⁷⁴ Papp, L. (2006). Ápolás a hivatástudatból - az ápolás és orvoslás történetének összefüggésében - *Acta Sana*, 1 (1), 19–25.

⁷⁵ Shetty, A. (2016). Florence Nightingale: The queen of nurses. *Archives of Medicine and Health Sciences*, 4 (1), 144.

hogy a férfiak részt vegyenek benne, csupán a pszichiátria területén engedélyezte azt számukra.⁷⁶ A férfiak ápoláshoz fűződő kapcsolata így a XIX. század közepén véget ért. Az ápolónők nőként tükrözték az akkori korban általánosan uralkodó intézményes családideológiát. A női hallgatók és ápolónők nővérotthonokban kerültek elhelyezésre, amely még inkább elzárta a férfiakat az ápolásban való részvételtől.⁷⁷ Florence Nightingale ezen otthonok kialakítását azért tartotta fontosnak, mert itt lehetőség volt az erkölcsös élet és a fegyelmezettesség kialakítására. Ezzel igyekezett elérni azt, hogy az ápolás a rosszhírű múltból felelősségteljes és tiszteletre méltó női hivatássá fejlődjön.⁷⁸ Meggyőződéssé vált, hogy az ápolás a női háztartási szerepek kiterjesztése, hogy szakképzetlen és alacsony értékűnek tűnjön a férfi foglalkozásokhoz képest, elsősorban az orvostudománnyal szemben. Az ápolással kapcsolatos értéktelenség történelmileg az alacsony bérezésben tükröződik vissza. Az alacsony jövedelem, a presztízsvesztés, illetve a társadalmi státusz, amely a korabeli patriarchális társadalomban kiváltképp fontos volt hozzájárultak ahhoz, hogy a férfiak egyre távolabb sodródjanak az ápolástól.

3. ábra Florence Nightingale (középen) 1886-ban a végzős osztályával

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/8/89/Florence_nightingale_at_st_thomas.jpg (CC-BY-SA-4.0)

1919-ben megalakult a Royal College of Nursing Angliában, kiadva a regisztrációs törvényt. Ekkortól kezdődően nyilvántartásba kellett vették az ápolókat. A férfiak külön nyilvántartásba kerültek, így az ápoláson belül a férfiak és nők már papíron is elkülönültek egymástól. Annak ellenére, hogy a férfiakat látszólag kitiltották, nem kívánatosnak vélték az ápolás hivatásán belül, az új rendszer koordinálásáért felelős Általános Ápolási Tanács 25 tagjából 16 férfi

⁷⁶ Mackintosh, C. (1997). A historical study of men in nursing. *Journal of Advanced Nursing*, 26 (2), 232–236.

⁷⁷ Evans, J. (2004). Men nurses: a historical and feminist perspective. *Journal of Advanced Nursing*, 47 (3), 321–328.

⁷⁸ Shetty, A. (2016). Florence Nightingale: The queen of nurses. *Archives of Medicine and Health Sciences*, 4 (1), 144.

volt.⁷⁹ Az első regisztrált férfiápoló George Dunn, akivel 14 társa regisztrált. 1922 végéig további 9 férfi ápoló jegyeztette magát Nagy-Britanniában, ami elenyésző volt a 10 000 főnyi női társukhoz képest.⁸⁰ A regisztrált férfiak munkás éveit nehéz nyomon követni. A legtöbbjük ápolóként folytatta tovább, de néhányuk felhagyott a foglalkozással. A 10. helyen regisztrált Charles Edward Bryant szép karriert futott be, ő ugyanis kórházhajókon szolgált az I. Világháború alatt, ahol rövidesen megbízott főtörzsőrmesteri pozícióba került.⁸¹ Az ápoláson belüli nemi alapú szegregáció a munkavégzésben, a feladatokban is megnyilvánult, ugyanis a Nightingale reformjain alapulva a férfiak nem dolgoztak az általános ápolás területén, hanem visszakerültek olyan területekre, ahol erőszakos betegek megfékezéséhez szükség volt a fizikai erejükre. A szakképesítés esetében is szembevető volt a különbség. Míg a női hallgatók 30-36 hónapos tanfolyamon vettek részt, a férfiak ennek az időnek csak a felét tölthették tanulással, ugyanakkor a nők csak a testi betegségekkel kapcsolatosan tettek szert tudásra, a mentális egészségügy területébe nem pillanthattak bele.⁸² Feltételezések alapján a férfiak szándékát, hogy ápolóként dolgozzanak gyakran megtagadták, mert szükség volt rájuk a csatában.

1901-ben jött létre az Egyesült Államok Hadseregápoló Hadteste (*United States Army Nurse Corps*), amely csak nők számára adott engedélyt arra, hogy a háború során ápolóként szolgáljanak, így a korábban szinte csak férfiak által megvalósított katonai ellátást túlnyomórészt a nők vették át. Amerikában csupán 1955-ben engedélyezték ismét, hogy férfiak is lehessenek ápolók a hadseregben.⁸³ 1914-ben, amikor kitört az I. Világháború Európa nagyrészen még hivatalosan csak azok a nők voltak szolgálatra jogosultak, akik képesítéssel rendelkeztek. A Vöröskereszt szervezet, amely 1863-ban alakul, és aktívan hozzájárult a női egyenjogúság eléréséhez az ápoláson belül is, részt vett a világháború során a sérültek ellátásában és a toborzásban egyaránt, mivel a személyi erőforrás kimerülésével egyre nagyobb volt a nyomás, hogy önkéntes ápolónők is kivehessék a részüket a fronton való ápolásból.⁸⁴ Európában férfi ápolók is szolgáltak a harctéren, de őket nem az ápolásban foglalkoztatták, annak ellenére, hogy sokuk rendelkezett végzettséggel. Ők kórházi kisegítő személyekként voltak titulálva, és feladatuk a betegek szállítására, műtetre való felkészítésére korlátozódott. Az 1919-es regisztrációs törvény megjelenését követően a férfi és női ápolók közötti elkülönülés csak a II. Világháború (1939-1945) idején kezdett csökkenni, és igyekeztek a tábori kórházakba is bevonni a férfiakat, amely érdekében toborzásokat

⁷⁹ Evans, J. (2004). Men nurses: a historical and feminist perspective. *Journal of Advanced Nursing*, 47 (3), 321–328.

⁸⁰ Mulkey, D. C. (2023). The History of Men in Nursing: Pioneers of the Profession. *Journal of Christian Nursing*, 40 (2), 96.

⁸¹ RCN (2020). *The first male nurses*. Nursing History Now; The Royal College of Nursing.

⁸² Evans, J. (2004). Men nurses: a historical and feminist perspective. *Journal of Advanced Nursing*, 47 (3), 321–328.

⁸³ Mulkey, D. C. (2023). The History of Men in Nursing: Pioneers of the Profession. *Journal of Christian Nursing*, 40 (2), 96.

⁸⁴ Roux, G. & Halstead, J. A. (2009). *Issues and Trends in Nursing: Essential Knowledge for Today and Tomorrow*.

tartottak.⁸⁵ A vérontás befejeztét követően drasztikus ápolóhiány jelentkezett. Annak ellenére, hogy sok visszatérő nő úgy döntött, hogy továbbra is ápolóként szeretne dolgozni. Más nők azonban felhagytak az ápolói szereppel, mert inkább az anyaságra vágytak.⁸⁶ 1937-ben, már a háború előtt létrejött Angliában a Regisztrált Férfi Ápolók Társasága, amelynek célja a férfiak pályán való boldogulásának segítése.⁸⁷ A háborút követő nagy ápolóhiány idején, 1949-ben Nagy-Britanniában az ápolói törvény eltörölte azt, hogy külön jegyzéken kelljen vezetni a férfiakat, így a nők mellett csatlakozhattak az ápoláshoz. Az a felfogás, hogy az ápolás női szakma azonban megmaradt.⁸⁸

4. ábra **Luther Christman** úttörő ápoló portréja

<https://nursing.umich.edu/sites/default/files/content/migrate/files/news-1704-luther-christman.jpg>

Luther Christman (1915-2011) abban az időszakban tevékenykedett, amikor férfiként ápolónak lenni talán a legnehezebb volt (4. ábra). A férfi 65 éves ápolói karrierje során erőfeszítéseket tett az ápolói gyakorlat fejlesztéséért és a szakma oktatásáért. Diplomáját 1939-ben szerezte a Pennsylvania Hospital School of Nursing for Men egyetemen. Pályafutása során megtapasztalta milyen férfinak lenni egy nők által uralt szakmában, gyakran diszkrimináció sújtotta, előfordult, hogy erkölcstelenséggel vádolták meg. Gyakornokként megtagadták tőle a szülészeti területre való belépést, de szakápolóként is hátrányok érték, amikor nem léphetett be a II. Világháború idején az ápolásba. A férfi kitartóan dolgozott a változáson, megalapította a Rush University College of Nursing főiskolát Chicagóban, melynek dékánjává vált. Létrehozott egy olyan képzőintézményt, amely tudományos szintre emelte az ápolást. Ez utat jelentett a hallgatóknak az érettségitől kezdődően egészen a doktori fokozat megszerzéséig. Közreműködött az Egyesült Államokban

⁸⁵ Ford, M. (2019). *Focus: A brief history of men in nursing*. Nursing Times.

⁸⁶ Roux, G., & Halstead, J. A. (2009). *Issues and Trends in Nursing: Essential Knowledge for Today and Tomorrow*.

⁸⁷ Evans, J. (2004). Men nurses: a historical and feminist perspective. *Journal of Advanced Nursing*, 47 (3), 321–328.

⁸⁸ RCN, R. (2020). *The first male nurses. Nursing History Now; The Royal College of Nursing*.

1971-ben létre jövő szervezet, az American Assembly for Men in Nursing megalapításában. Ennek a szervezetnek a fő célja a férfiápolók toborzása volt, Christman hitt abban, hogy a sokszínűség megerősítheti az ápolói szakmát. Motivációt adott a világ több ápolójának is, többek között Alan Pearsonnak (1948-), aki a Joanna Briggs Intézet alapítója. A tanintézet alapfilozófiája azóta is a kutatás, az oktatás és a gyakorlat harmonizációja, a klinikai döntéshozatal tudományos bizonyítékokon alapuló döntéseinek elősegítése.^{89,90} Az ápolástudomány fejlődése az Egyesült Államokban és Nyugat-Európában gyors léptékben haladt. Azért, hogy az orvos mellett az ápoló is egyenrangú személyként funkcionálhasson, különféle, az önálló kompetenciára fókuszáló modelleket dolgoztak ki az ápolás és betegellátás területén azóta is emlegetett, kiemelkedő személyek. Ilyen meghatározó jelentőségű például a Henderson-féle (1964), vagy az Orem-féle (1971) ápolási modellek.⁹¹ Így erősödött meg az ápolás és vált önálló diszciplínává.⁹²

Összegzés

Az ápolás történelmében a férfiak és a nők egyaránt kivették a szerepüket, együtt megalapozva a mai modern ápolást. Közös en emelkedtek a képzetlen, gyakran alacsony státuszú emberek közül ma már nagy becsben tartott szakemberekké. A szakmának sikerült kivívnia különböző elismeréseket, mint például az ápolók és szülésznők éve 2020-ban, amellyel a WHO rávilágított arra, hogy az ápolók milyen létfontosságú szerepet töltenek be az egészségügyi ellátórendszerben. Az orvoslás elválaszthatatlan társává vált az ápolás. Ebben nagy szerepe volt a történelmi változásoknak és a képzés megreformálásának egyaránt. Magyarországon míg az 1950-es években még csak tanfolyamjellegű, „gyors képzések” voltak, addigra 1965-re létrejöttek érettségit is adó egészségügyi szakközépiskolák, eljutva oda, hogy 1993-ban széles igényeket kielégítve megindult a diplomás ápoló képzés.⁹³ A XIX. századi események, a szabadságharc, később a világháborúk megnyitották a kaput a nők számára az ápolásban, és annak ellenére, hogy az időben női szakmának számított, mára igyekeznek mindkettő nem számára vonzóvá tenni a hivatást, hiszen ahogyan az ápolás történelme is mutatja, mindkét nemnek igenis helye van ebben a hivatásban. S nem utolsó sorban nemcsak erős lelki, de fizikai erőnlétet is megkíván.

A Kulturális és Innovációs Minisztérium ÚNKP-1-SZTE-142 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból finanszírozott szakmai támogatásával készült.

⁸⁹ Jordan, Z. (2011). *Remembering a Nursing Icon*. *PACEsetterS*, 8 (3), 15–16

⁹⁰ Mulkey, D. C. (2023). The History of Men in Nursing: Pioneers of the Profession. *Journal of Christian Nursing*, 40 (2), 96.

⁹¹ Papp, L. (2006). Ápolás a hivatástudatból - az ápolás és orvoslás történetének összefüggésében - *Acta Sana*, 1 (1), 19–25.

⁹² Perkó, M., Sövényi, F., Fedineczné, V., Kis, T., Szebeni-Kovács, Gy. & Oláh, A. (2022). *Ápolástörténet. - Elhivatottságtól a hivatásig. Az ápolás, az ápolásügy és az ápolóképzés története Magyarországon-*.

⁹³ Betlehem, J. & Oláh, A. (2012). Az ápolás történeti áttekintése. *Az ápolástudomány tankönyve* (31-39).

Irodalom:

- AZADI, A., VALIZADEH, L., ZAMANZADEH, V., O'CONNOR, T., NEGARANDEH, R. & TAGHINEJAD, H. (2016). Maintaining Equilibrium: Socialization and Gendered Identities of Iranian Male Nurses. *The Journal of Men's Studies*, 25 (3), 223–244. <https://doi.org/10.1177/1060826516658764>
- BETLEHEM, J. & OLÁH, A. (2012). *Az ápolás történeti áttekintése, Az ápolástudomány tankönyve* (31–40). Medicina Könyvkiadó Zrt.
- BORK, D. (2002). The life story of Friederike Fliedner. *International History of Nursing Journal: IHNJ*, 7 (2), 60–67. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/12243102/>
- CHRISTENSEN, M. (2017). Men in nursing: The early years. *Journal of Nursing Education and Practice*, 7 (5), 94. <https://doi.org/10.5430/jnep.v7n5p94>
- CZAGÁNY, I. (1974). A budai orvosok és gyógyszerészek a feudalizmus korában. *Orvostörténeti Közlemények*, 49–69.
- DIÓS, I. (1990). *A Szentek élete*. Szent István Társulat.
- ELHABASHY, S. & ABDELGAWAD, E. M. (2019). The History of Nursing Profession in Ancient Egyptian Society. *International Journal of Africa Nursing Sciences*, 11, 100174. <https://doi.org/10.1016/j.ijans.2019.100174>
- EVANS, J. (2004). Men nurses: a historical and feminist perspective. *Journal of Advanced Nursing*, 47 (3), 321–328. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2648.2004.03096.x>
- FORD, M. (2019). *Focus: A brief history of men in nursing*. Nursing Times. <https://www.nursingtimes.net/news/research-and-innovation/focus-a-brief-history-of-men-in-nursing-06-03-2019/>
- JORDAN, Z. (2011). Remembering a Nursing Icon. *PACEsetterS*, 8 (3), 15–16. <https://doi.org/10.1097/01.jbi.0000405537.66667.b4>
- JÓZSA, L. (2008). A kórházi ápolás kialakulása a 11–14. századi Magyarországon. *Debreceni Szemle*, 1, 11–22.
- JÓZSA, L. (2011). Árpád-házi királylány (Piroska 1084—1134) a Pantokrátor kolostor és intézményeinek létrehozója. *Kaleidoscope History*, 2(3), 6–16. <https://doi.org/10.17107/kh.2011.3.6-16>
- KAPRONCZAY, K. (1992a). A magyar ápolónőképzés fejlődése. *Nővér*, 1, 10–20.
- KAPRONCZAY, K. (1992b). A magyar kórházügy fejlődése 1945-ig. *Nővér*, 5, 22–43.
- KORBULY, GY. (1939). *Egészségápolás, Magyar Művelődéstörténet* (S. Domanovszky; 1 kiadás). Magyar Történelmi Társulat.
- KSH. (2015). *Istennek szentelt életek - A szerzetesek éve alkalmából*. Statiszikai Tükör. <https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/stattukor/szerzetesek.pdf>
- MACKINTOSH, C. (1997). A historical study of men in nursing. *Journal of Advanced Nursing*, 26 (2), 232–236. <https://doi.org/10.1046/j.1365-2648.1997.1997026232.x>
- MOHOS, M. (2002). Élethivatásuk a betegápolás. A Márta Ápolónő Egyesület (1926-1948). *Kapcsolatok Magyarország És Európa Más Részei Között a Tudományok, a Technika És Az Orvoslás Történetében*, 185–192. <https://doi.org/10.23716/TTO.09.2002.41>

- MULKEY, D. C. (2023). The History of Men in Nursing: Pioneers of the Profession. *Journal of Christian Nursing*, 40 (2), 96. <https://doi.org/10.1097/CNJ.0000000000001040>
- NUTTING, M. A. & DOCK, L. L. (1935). *A History of Nursing*. G.P. Putnam's Sons.
- O'LYNN, C. & TRANBARGER, R. (2007). *Men in Nursing: History, Challenges, and Opportunities*. New York: Springer Publishing Company.
- PANNONHALMI FŐAPÁTSÁG (2022). *Szent Benedek Regulája*.
- PAPP, L. (2006). Ápolás hivatástudatból - az ápolás és orvoslás történetének összefüggésében -. *Acta Sana*, 1 (1), 19–25.
- PERKÓ, M., SÖVÉNYI, F., FEDINECZNÉ, V. K., KIS, T., SZEBENI-KOVÁCS, GY. & OLÁH, A. (2022). *Ápolástörténet -Elhivatottságtól a hivatásig. Az ápolás, az ápolásügy és az ápolóképzés története Magyarországon-*.
- ROUX, G. & HALSTEAD, J. A. (2009). *Issues and Trends in Nursing: Essential Knowledge for Today and Tomorrow*.
- ROYAL COLLEGE OF NURSING. (2020). *The first male nurses*. Nursing History Now; The Royal College of Nursing. <https://www.rcn.org.uk/magazines/History/2020/Nursing-History-Now-first-men-nurses-on-register>
- SHETTY, A. (2016). Florence Nightingale: The queen of nurses. *Archives of Medicine and Health Sciences*, 4 (1), 144. <https://doi.org/10.4103/2321-4848.183362>
- SMITH, Y. (2016). *History of Nursing*. News-Medical.net. <https://www.news-medical.net/health/History-of-Nursing.aspx>
- THEOFANIDIS, D. & SAPOUNTZI-KREPIA, D. (2015). Nursing and Caring: An Historical Overview from Ancient Greek Tradition to Modern Times. *International Journal of Caring Sciences*, 8(3).
- TISÓCZKI, E. & BALOGH, Z. (2022). Magyar Ápolók Napja. *Nővér*, 35 (1), 3–6. <https://doi.org/10.55608/nover.35.0001>
- YANG, C.-I., YU, H.-Y., CHIN, Y.-F. & LEE, L.-H. (2017). There is nothing wrong with being a nurse: The experiences of male nursing students in Taiwan. *Japan Journal of Nursing Science*, 14 (4), 332–340. <https://doi.org/10.1111/jjns.12162>